

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “ความสำเร็จของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรต่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรสารภี จำกัด” ผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับโครงการ

2.1.1 ความหมายของโครงการ

โครงการ ตามความภายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 หมายถึง แผนหรือเค้าโครงการตามที่กำหนดไว้

เทียนฉาย กิระนันท์ (2537: 1) ให้ความหมายโครงการว่า หมายถึง การกระทำ หรือเตรียมการเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อหาทางปฏิบัติ หรือดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของเรื่องนั้นให้ชัดเจนและมีระบบ

สมชาย ดุรงค์เดช (2542: 2) ให้ความหมายโครงการว่า หมายถึง กิจกรรมที่ได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง รวมถึงกำหนดกลยุทธ์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

Hayes and Samuel (1967: 20-21) ได้อธิบายว่า โครงการเป็นกิจกรรมเชิงระบบซึ่งองค์การกำหนดไว้ว่าหน่วยงานใดรับผิดชอบ บุคคลใดจะรับผิดชอบให้ทำกิจกรรมใดบ้าง จะต้องมีการมีอุปกรณ์ชนิดใดบ้าง จะเลือกทรัพยากรที่ใช้อย่างไร สถานที่ใด เวลาใด จุดเริ่มต้นและสิ้นสุดเมื่อใด ผลที่ได้รับมีอะไร มีประโยชน์อย่างไรบ้าง

Cleland (1994 : 3) ให้ความหมายโครงการว่า หมายถึง การกำหนดกิจกรรมในการที่จะทำให้การดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ (2546: 262, อ้างถึงในแหล่ง ธนุ, 2550: 21) ได้ให้คำจำกัดความ แผน (Plan) ว่าเป็นการคาดการณ์ (Forecast) ถ่วงน้ำหนักอนาคต (Future) ต่อวัตถุประสงค์ที่ต้องการ โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ (Active) เพื่อแสดงให้เห็นว่า ใครเป็นผู้ทำ (Who) ทำอะไร (What) ทำที่ไหน (Where) ทำเมื่อไหร่ (When) ทำไมต้องทำ (Why) ทำอย่างไร (How) และใช้งบประมาณเท่าไร (How Much) จึงจะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ หรือแผนโครงการมีขึ้นเพื่อตอบคำถาม 5W+2H นั่นเอง

มีนักวิชาการหลายท่านได้แบ่งประเภทของโครงการไว้หลายทัศนะ ดังนี้

1) โครงการระยะสั้น หรือโครงการที่มีความต้องการเร่งด่วน

- 2) โครงการระยะยาว
- 3) โครงการต้านป้องกัน
- 4) โครงการบริการด้านสังคมสงเคราะห์
- 5) โครงการด้านการศึกษา

เหตุที่ มินะพันธุ์ (2544: 25) กล่าวว่า โครงการโดยทั่วไปมี 3 รูปแบบ คือ

- 1) โครงการลงทุนใหม่ เป็นการลงทุนเพื่อให้เกิดภาพการผลิตใหม่ ซึ่งไม่เกี่ยวกับ

กระบวนการผลิตเดิม ซึ่งอาจมีการจัดองค์การขึ้นใหม่ โดยองค์การเดิมก็ยังคงดำเนินงานต่อไป

- 2) โครงการขยาย เป็นการขยายเพิ่มเติมจากการลงทุนเดิมที่ใช้เทคนิคการผลิตและจัด

องค์การเช่นเดิม

- 3) โครงการปรับปรุง จะเป็นการลงทุนเพื่อทดแทน/เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบบางอย่าง

ในกิจกรรมที่มีอยู่ ไม่เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย อาจจะเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี หรือเทคนิคบางประการ

Choundhury (1988: 6) ได้จำแนกประเภทโครงการได้ 3 ลักษณะคือ

- 1) โครงการปกติ หมายถึง โครงการที่ดำเนินไปตามขั้นตอนในระยะเวลาและทรัพยากร

ต่าง ๆ ตามที่กำหนด เป็นโครงการที่ยึดคุณภาพเป็นสำคัญ

- 2) โครงการเร่งด่วน หมายถึง โครงการที่ต้องเร่งกระทำให้ตามความจำเป็นในระยะเวลา

นั่น หรือตามสภาวะการณ์ที่เป็นอยู่ขณะนั้น โครงการประเภทนี้แม้จะใช้เวลาน้อย แต่ต้องใช้กำลังเงิน
กำลังคน และทรัพยากรจำนวนมาก เป็นโครงการที่ไม่คำนึงถึงคุณภาพมากนัก

3) โครงการวิกฤติ เป็นโครงการเร่งด่วนพิเศษ ลักษณะเฉพาะกิจที่ต้องดำเนินงานเพื่อให้พ้นวิกฤติ โครงการนี้ต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากไม่จำกัด

โครงการแบ่งได้หลายลักษณะ ทั้งที่แบ่งตามระยะเวลา เป็นโครงการระยะสั้น โครงการระยะปานกลาง โครงการระยะยาว หรือแบ่งตามลักษณะงาน โครงการปกติ โครงการเร่งด่วน โครงการเร่งด่วนมากที่สุด โดยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่จะประกอบการดำเนินงานให้เกิดประโยชน์แก่องค์กร

2.1.3 ลักษณะของโครงการ

1. การมีวัตถุประสงค์ ทุกโครงการต้องมีวัตถุประสงค์ (Objective) ซึ่งได้แก่ผลลัพธ์ที่ต้องการจะบรรลุผล หรือคือสิ่งที่โครงการมุ่งจะได้รับภายในระยะเวลาที่กำหนด วัตถุประสงค์ของโครงการจึงเป็นข้อความของผลได้รับที่คาดว่าจะบรรลุผลเมื่อการผลผลิตของโครงการประสบความสำเร็จ ดังนั้น โครงการจะบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ใดก็ต่อเมื่อผลผลิตหรืองานโครงการได้มาตรฐานตามที่กำหนดจึงเป็นมาตรฐานที่กำหนดขึ้นเพื่อวัดผลสำเร็จ ถ้าปราศจากเป้าหมายดังกล่าววัตถุประสงค์ก็ไม่สมบูรณ์

2. การมีขอบเขตที่ชัดเจน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ แต่ละโครงการก็ต้องการกำหนดกิจกรรมต่างๆ ที่จะดำเนินการให้แน่นอน แต่ก่อนตกลงใจว่าจะมีกิจกรรมใดจะต้องพิจารณาให้ถ่องแท้ว่ากิจกรรมนั้นมีผลเพียงพอที่จะบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ นอกจากนั้นจะต้องมีการกำหนดระยะเวลาของการดำเนินงานให้แน่ชัดด้วยว่าจะเริ่มดำเนินการเมื่อไร และคาดว่าจะสิ้นสุดเมื่อใด ขอบเขตดังกล่าวนี้เรียกทั่วไปว่า ขอบเขตของโครงการ (Project Boundaries) ตามนัยของโครงการจึงมี 2 ประเภท ดังนี้

2.1 ขอบเขตด้านกายภาพ (Physical Boundaries) ซึ่งได้แก่ ขอบเขตด้านกิจกรรมต่าง ๆ ที่เสนอเพื่อการดำเนินงาน และอาจรวมถึงขอบเขตด้านสถานที่ตั้งว่าจะดำเนินการอะไร ที่ไหน ด้วยการชี้ให้เห็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะดำเนินการนั้น ในภาษาการวิเคราะห์โครงการเรียกว่า การพรรณนาโครงการ (Project Description) ซึ่งเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับงานสำคัญ ๆ ที่จะทำนั่นเอง

2.2 ขอบเขตด้านระยะเวลา (Time Boundaries) ซึ่งได้แก่ ช่วงระยะเวลาตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินงาน ตามที่คาดว่าโครงการนั้น ๆ จะสำเร็จเสร็จสิ้นวัตถุประสงค์ ซึ่งช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้โดยทั่วไปจะสอดคล้องกับอายุของโครงการ

อายุของโครงการก็คือ ช่วงระยะเวลาของการดำเนินงาน (Operation) หลังจากโครงการก่อสร้างแล้วเสร็จ โดยหลักการอายุโครงการจะมี 2 ประเภทคือ อายุทางเศรษฐกิจ

(Economic Life) และอายุทางเทคนิค (Technical Life) อายุทางเศรษฐกิจจะเริ่มจากเวลาที่โครงการให้ผลประโยชน์ตอบแทนตามที่คาดหวังไว้จนถึงเวลาที่ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและค่าบำรุงรักษามีแนวโน้มสูงขึ้นเกินกว่าผลประโยชน์ที่ได้รับ ส่วนอายุทางเทคนิคจะเริ่มจากเวลาที่โครงการเริ่มดำเนินการไปจนถึงเวลาที่โครงการนั้นหมดสภาพการใช้งานทางเทคนิค

3. การมีสถานที่ตั้งของโครงการ โดยทั่วไปโครงการต่าง ๆ ต้องการสถานที่ตั้งเพื่อดำเนินงาน และเมื่อได้เลือกสถานที่ใดเป็นที่ตั้งของโครงการแล้ว สถานที่ตั้งนั้นย่อมมีผลกระทบต่อโครงการทั้งทางด้านผลตอบแทนและค่าใช้จ่าย และทำให้การพิจารณาผลตอบแทนและค่าใช้จ่ายสามารถเป็นไปได้อย่างสมจริง สถานที่ตั้งจึงเป็นเรื่องที่สำคัญเรื่องหนึ่งในกระบวนการวางแผนและวิเคราะห์โครงการ เพื่อเลือกสถานที่ตั้งที่เหมาะสม สะดวก และประหยัดค่าใช้จ่าย ความมีอิสระในการเลือกสถานที่ตั้งของแต่ละโครงการอาจมีความแตกต่างกันไปได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของโครงการว่าจะเน้นหนักไปทางด้านใด คือ ทางด้านการเมือง บริการสังคม หรือทางด้านเศรษฐกิจ และขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการ กล่าวคือบางโครงการอาจไม่มีความผูกพันว่าจะต้องตั้งในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งเป็นการเฉพาะ เช่น ทางหลวงแผ่นดิน หรือโรงเรียน ในขณะที่โครงการอาจมีข้อจำกัดทางด้านสถานที่ตั้ง เช่น ท่าจอดเรือหรือที่จอดเรือ เป็นต้น

4. การกำหนดประเด็นปัญหาโดยตรง แนวทางนี้จะใช้ก็ต่อเมื่อหน่วยงานไม่มีวัตถุประสงค์ หรือมีแต่ลักษณะกว้าง ๆ จนไม่มีประโยชน์ อีกทั้งหน่วยงานก็ไม่มีวิสัยทัศน์แห่งความสำเร็จร่วมกัน ดังนั้นเมื่อได้ทบทวนขอบเขต อำนาจหน้าที่ ภารกิจ และ SWOTs แล้ว ก็กำหนดประเด็นปัญหาต่าง ๆ ขึ้น โดยเฉพาะอะไรคือประเด็นปัญหาสำคัญในระยะสั้น และอะไรคือประเด็นปัญหาสำคัญในระยะยาว เช่น ภารกิจของเรา ควรมีอะไรบ้าง จะสามารถลดค่าใช้จ่ายหรือลดพนักงานได้อย่างไร จะยกระดับการให้บริการได้อย่างไร จะพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพสูงขึ้นได้อย่างไร หรือจะเพิ่มเงินทุนได้อย่างไร

5. การกำหนดวัตถุประสงค์ แนวทางนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการวางแผนตามแนวกระแสหลัก นั่นคือ หลังจากที่เราทราบสถานการณ์แล้ว ก็กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อบอกให้ทราบว่า “กำลังจะไปไหน” หรือ “ผลที่ต้องการคืออะไร” ถ้ายังไม่ทราบว่า จะเดินหน้าไปไหน ก็อาจนำไปสู่ที่ใดก็ได้ การกำหนดวัตถุประสงค์ที่ถูกต้องชัดเจนเป็นสิ่งที่สำคัญของการวางแผนและการปฏิบัติงานให้สอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ต่างคนต่างทำไปคนละทางสองทาง

ดังนั้นเมื่อหน่วยงานยังไม่มีชุดของวัตถุประสงค์เมื่อได้ทบทวนขอบเขต อำนาจหน้าที่ ภารกิจ และ SWOTs แล้ว ก็อาจกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนขึ้นมาเพื่อนำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์หรือแนวทางการดำเนินงาน เช่น เมื่อทราบภารกิจซึ่งก็คือหน่วยงานที่ต้องการ

จะบรรลุผลก็นำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายได้จริงอยู่ ถึงแม้ว่าข้อความของภารกิจมักจะเป็นนามธรรมหรือวัดไม่ได้แต่ก็สามารถกำหนดให้เป็นวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่เป็นจริง

6. การกำหนดวิสัยทัศน์ ตามแนวนี้นี้เมื่อมีการทบทวนขอบเขตอำนาจหน้าที่ และ SWOTs ก็ใช้แนวทางการใช้วิสัยทัศน์ (Vision) หรือโนภาพ (Idealized Scenario) เช่น จากภารกิจก็ขยายหรือพัฒนาเป็นวิสัยทัศน์เพื่อชี้นำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์หรือแนวทางการดำเนินงานให้บรรลุตามแต่ละวิสัยทัศน์ที่กำหนดขึ้น ภารกิจชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่หน่วยงานพยายามจะบรรลุถึง ซึ่งก็คือวัตถุประสงค์ของหน่วยงานหรือทิศทางดำเนินงานของหน่วยงาน ส่วนวิสัยทัศน์จะชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่หน่วยงานควรจะเป็น นั่นคือเมื่อดำเนินงานตามแผนสำเร็จแล้ว ผลสำเร็จจะเป็นอย่างไร (What Success Looks Like) ดังนั้น ถึงแม้ว่าวิสัยทัศน์จะรวมถึงภารกิจด้วยก็ตาม แต่วิสัยทัศน์บอกต่อไปว่าหน่วยงานจะเป็นอย่างไรเมื่อได้ปฏิบัติงานตามแผนสำเร็จ

7. การวางแผนดำเนินงาน หลังจากกำหนดกลยุทธ์แล้ว ก็กำหนดและจัดเตรียมโครงการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดและการจัดเตรียมโครงการจะเริ่มเมื่อทราบว่าจะต้องทำอะไร และเมื่อทราบแล้วก็นำมากำหนดเป็นโครงการหรืองานพร้อมกับจัดทำรายละเอียดให้เป็นรูปแบบที่ชัดเจนว่า ใครเป็นผู้ทำ ทำอย่างไร ทำมานาน้อยแค่ไหน ทำเมื่อไร เสร็จเมื่อไร และต้องใช้ทรัพยากรหรืองบประมาณเท่าใด รายละเอียดของโครงการดังกล่าวเมื่อจัดทำเสร็จ จะนำไปสู่การประเมินและอนุมัติ ทั้งนี้ โดยวัตถุประสงค์ของการประเมินดังนี้

7.1 เพื่อทบทวนความสอดคล้องของโครงการกับแผนพัฒนาหรือนโยบายและกลยุทธ์

7.2 เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมด้านเทคนิควิธีการดำเนินงานและความสามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.3 เพื่อยืนยันว่าโครงการมีความเป็นไปได้ทางการเงินและเศรษฐกิจ

8. การประเมินและอนุมัติโครงการ เมื่อจัดเตรียมโครงการแล้วก็ต้องมีการประเมินหรือทบทวนนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนจะอนุมัติให้นำโครงการไปปฏิบัติได้ ทั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการทบทวนอีกครั้งเพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจว่าผลการศึกษามีความเหมาะสมถูกต้อง และได้มาตรฐาน เป็นที่ยอมรับได้ ถ้าทบทวนแล้วเห็นว่าเป็นโครงการดีก็สามารถอนุมัติลงทุนได้ แต่ถ้าเห็นว่า ยังมีปัญหาบางส่วนก็อาจมีการปรับปรุงแก้ไขแผนงานของโครงการ ขั้นตอนสุดท้ายของวงจร การวางแผนโครงการจะเกิดขึ้นหลังจากที่ได้ดำเนินงานตามโครงการแล้ว ขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับการประเมินทั้งในระหว่างปฏิบัติงานและภายหลังโครงการได้สิ้นสุดลงแล้ว (Ex-Post Evaluation) ซึ่งมุ่งเพื่อตัดสินความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการและเหตุผลต่าง ๆ

ที่อยู่เบื้องหลังที่เกิดขึ้น การทบทวนเช่นนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนและจัดทำโครงการในอนาคตที่เป็นการเรียนรู้บทเรียนจากประสบการณ์จริง ซึ่งในการประเมินและอนุมัติโครงการมีดังนี้

8.1 การติดตาม คือ กระบวนการในการติดตามการปฏิบัติงาน และการทำรายงาน การติดตามผลจึงเกี่ยวข้องกับการรวบรวมข้อมูลและการรายงานผลการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงความก้าวหน้าและปัญหาสำคัญ ๆ ของการปฏิบัติงานตามโครงการ จะได้สามารถดำเนินการแก้ไขได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ป้องกันมิให้เกิดความสับสนและเกิดความล่าช้าในการดำเนินงานโดยไม่จำเป็น การติดตามผลต้องทำเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยอาจเลือกติดตามผลและรายงานผลเฉพาะบางเรื่องที่เห็นว่าสำคัญ ไม่จำเป็นต้องทำรายงานที่มีขอบข่ายครอบคลุมในทุกเรื่อง เช่น อาจเลือกรายงานเฉพาะความก้าวหน้าของงานทางด้านกายภาพหรือผลงาน การใช้จ่ายเงิน การใช้บุคลากรและการใช้เครื่องจักร เครื่องมือและอุปกรณ์การผลิต เป็นต้น เมื่อมีการติดตามผลการปฏิบัติงานแล้วก็ต้องมีการควบคุมงานเพื่อปรับการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ให้เป็นไปตามทิศทางที่ต้องการ

8.2 การประเมินผลในระหว่างการทำงาน โดยการติดตามผลจะเน้นไปที่การกำกับดูแลโครงการและการรายงาน ส่วนการประเมินผลจะเน้นไปที่การวิเคราะห์ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ และผลการวิเคราะห์ผลกระทบของโครงการที่มีต่อกลุ่มเป้าหมายและสังคมโดยรวมทั้งในทางบวกและทางลบ สำหรับการประเมินผล ในระหว่างการทำงาน จะเป็นการประเมินผลในช่วงอายุของโครงการดังที่กล่าวแล้ว ซึ่งเป็นช่วงระหว่างการทำงานจนถึงสิ้นสุดโครงการ ทั้งนี้ เพื่อวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้น ซึ่งได้แก่ ผลผลิตและรายได้ของโครงการและผลกระทบของโครงการซึ่งจะทำให้ทราบประสิทธิผลของการดำเนินงาน และเมื่อประเมินผลแล้ว เห็นว่ายังมีปัญหา จะได้หาทางปรับปรุงและเร่งรัดการดำเนินงานให้ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงในส่วนที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของโครงการกลยุทธ์ในการดำเนินงาน การจัดสรรทรัพยากร การเปลี่ยนแปลงผู้จัดการและเจ้าหน้าที่และการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์เดิมที่กำหนดไว้ การประเมินผลในช่วงนี้ จึงชี้ให้เห็นสิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การดำเนินงานโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตลอดช่วงอายุของโครงการ การประเมินผลในช่วงนี้จึงถือว่ามีความสำคัญมากจะขาดเสียมิได้

8.3 การประเมินผลหลังจากสิ้นสุดโครงการแล้ว ก็อาจมีการประเมินผลกันอีก ทั้งนี้ เพื่อทบทวนโดยละเอียดถึงประสบการณ์ ผลที่เกิดขึ้นและผลกระทบต่าง ๆ ของโครงการ เพื่อใช้เป็นพื้นฐาน ในการกำหนดโครงการ การออกแบบและการวางแผนโครงการต่อไปในอนาคต

กล่าวโดยสรุปว่า การวางแผนโครงการให้ดีเป็นเรื่องเสียเวลา และค่าใช้จ่ายจำนวนมาก โดยเฉพาะขั้นการกำหนดโครงการ การวิเคราะห์โครงการ ซึ่งอาจต้องใช้เวลานาน 1-2

ปี และเสียค่าใช้จ่ายสูง อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์โครงการให้ดีที่สุดถือว่าเป็นการลงทุนที่คุ้มค่า เพราะจะมีส่วนช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายและเพิ่มผลตอบแทนของโครงการให้ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในอนาคต นอกจากนี้เมื่อมีการนำโครงการไปปฏิบัติและดำเนินการแล้ว จะต้องมีการติดตามและประเมินผล เพราะผลของการปฏิบัติตามโครงการและการดำเนินงานอาจมีทั้งบรรลุตามมาตรฐานและวัตถุประสงค์ที่ต้องการและบรรลุผลตามต้องการ หรืออาจเกิดผลกระทบทั้งที่ต้องการและไม่ต้องการที่ไม่ได้คาดคิดมาก่อน นักวางแผนโครงการจึงต้องสร้างระบบการรวบรวมข้อมูลและการรายงานผลเพื่อให้มีกระบวนการป้อนกลับของข้อมูลเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพอย่างสม่ำเสมอ และสามารถนำไปสู่การกำหนดโครงการใหม่ ๆ ต่อไป

2.1.4 ลักษณะโครงการที่ดี

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ (2546:272, อ้างถึงในแหล่ง ชนุ, 2550:22) กล่าวไว้ดังนี้

1) สามารถแก้ไขปัญหาที่ต้องการได้ และไม่ก่อผลกระทบอื่นใดตามมา มีความคุ้มค่ากับทรัพยากรกับเวลาที่เสียไป

2) มีเนื้อหาสาระครบถ้วน ชัดเจน จำเพาะเจาะจง สามารถตอบคำถามต่าง ๆ ได้คือ

ทำอะไร (What)	ชื่อโครงการ
ทำไมต้องทำ ไม่ทำได้หรือไม่ (Why)	หลักการและเหตุผล
ทำเพื่ออะไร (What)	วัตถุประสงค์
ทำมากน้อยเพียงใด (How many)	เป้าหมาย
ทำอย่างไร (How)	วิธีการดำเนินการ
ทำเมื่อไร ใช้เวลานานหรือไม่ (When)	ใช้เวลานานหรือไม่
ทำที่ไหน (Where)	สถานที่ดำเนินการ
ใช้ทรัพยากรจากไหน มากน้อยเพียงใด (How much)	งบประมาณที่ใช้
ใครทำ (Who)	รับผิดชอบโครงการ
ทำร่วมกับใครบ้าง	หน่วยงานที่สนับสนุน
จะบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่	การประเมินผล

3) องค์ประกอบของโครงการสัมพันธ์กัน

4) สามารถตอบสนองความต้องการในระดับต่าง ๆ กันอย่างมีประสิทธิภาพได้

5) สื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจได้

6) สอดคล้องกับงานหลักขององค์กร

7) เป็นโครงการที่พัฒนามาจากโครงการที่มีคุณภาพ

8) ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร

9) มีการกำหนดระยะเวลาในการดำเนินงานอย่างชัดเจน

Kerner (1998: 2) ได้ระบุไว้ว่า โครงการที่มีลักษณะเด่นที่สำคัญ ดังนี้

1) มีวัตถุประสงค์เฉพาะและบรรลุถึงวัตถุประสงค์นั้นต้องเป็นไปตามรายละเอียดที่กำหนดไว้

2) มีเวลาเริ่มต้น และเวลาแล้วเสร็จ

3) มีการใช้งบประมาณที่กำหนดให้

4) มีการใช้ทรัพยากร เช่น คน วัสดุ อุปกรณ์ เป็นต้น

ลักษณะโครงการที่ดีนั้น ต้องกะทัดรัด เข้าใจง่าย ได้ใจความ ปฏิบัติได้ ดำเนินการแล้วบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

โครงการ (Project) เป็นส่วนหนึ่งของแผน (Plan) หรือแผนงาน (Program) หมายถึง รายละเอียดของการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่คำว่าโครงการในฐานะเป็นหน่วยการลงทุนนั้น อาจกล่าวได้ว่าเพียงจะได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง และจริงจังกายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ล้นสุดลง โดยผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและประยุกต์ใช้คำว่าโครงการในฐานะเป็นหน่วยการลงทุนที่มีวัตถุประสงค์ในการเฉพาะได้แก่ ธนาคารโลก ทั้งนี้ เห็นได้จากข้อบังคับของธนาคารโลก ที่ Bretton Wood ในปี ค.ศ.1944 ที่มีการตกลงและยอมรับถึงงานหรือภารกิจของธนาคารโลกไว้ว่า ธนาคารจะให้กู้หรือคำประกันแต่เฉพาะ “Specific Project” ที่ใช้ยังเน้นให้เห็นว่า ถ้ากู้เป็นโครงการแล้วจะก่อให้เกิดความมั่นใจได้ว่าการใช้เงินกู้ไปอย่างมีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์อีก ทั้งนี้ การช่วยเหลือกันรองโครงการเงินกู้ให้กับประเทศผู้กู้เพื่อกระตุ้นโครงการที่ไม่ดีและสนับสนุนโครงการที่ดีให้ผลประโยชน์ตอบแทนคุ้มค่า ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ธนาคารโลกเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาและใช้คำว่าโครงการในฐานะเป็นหน่วยงานการลงทุนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรเพื่อวัตถุประสงค์ในการเพิ่มผลผลิตและรายได้หรือเพื่อการพัฒนาประเทศ

กล่าวโดยสรุปว่า “ลักษณะของโครงการที่ดี” หมายถึง ชุดของกิจกรรมการลงทุนที่ได้ไตร่ตรองเป็นอย่างดีแล้วว่าจะช่วยแก้ไขปัญหาลุ่บหล่มหรือบรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาตามที่ต้องการ โครงการจึงเกิดจากการศึกษาค้นคว้าและวิจัยว่า ถ้าให้วัตถุประสงค์ของประเทศบรรลุผลหรือถ้าจะแก้ปัญหาลุ่บหล่มแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องทำอะไรบ้าง และจะต้องลงทุนมากน้อยเพียงใด ด้วยเหตุนี้กระบวนการพัฒนาประเทศ จึงต้องประกอบด้วยโครงการต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นมาเพื่อให้วัตถุประสงค์ของการพัฒนาบรรลุผลในระยะเวลาที่กำหนด

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

2.2.1 ความหมายของคุณภาพชีวิต

จากการศึกษาค้นคว้าแนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิต พบว่า มีผู้ให้ความสนใจและให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้หลายท่าน ดังนี้

UNESCO (1978 อ้างในประนอม พรหมสีย์, 2544: 31-32) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตไว้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของชีวิตที่มีส่วนสำคัญมากที่สุดของบุคคล ที่สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง การดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความสุข มีความความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมและสังคมที่ตนอยู่ได้อย่างดี ขณะเดียวกันก็สามารถเผชิญปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งสามารถใช้ศักยภาพส่วนบุคคล สร้างสรรค์พัฒนาตนเองและสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ซึ่งดูได้จาก

1. รายได้ของครอบครัวที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิตขั้นต้น
2. การมีงานทำที่เพียงพอแก่การยังชีพ
3. การศึกษาและอัตราการเรียนรู้หนังสือของประชาชน
4. โอกาสการมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ
5. การมีเอกราชของชาติที่ปราศจากการแทรกแซงครอบงำจากรัฐบาลอื่น

ลีปปนนท์ เกตุทัต (อ้างในอนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ, 2541: 14) ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ คือ ชีวิตที่มีความสุข ชีวิตที่สามารถปรับตนเองให้เข้ากับธรรมชาติทั้งธรรมชาติทางกายภาพ ทางสังคมและสามารถปรับธรรมชาติให้เข้ากับตนเองโดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติและสังคม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น

Dalkey and Rourke (1972 อ้างในสุพัตน์ สุระณัย, 2544: 20) ให้นิยามคุณภาพชีวิตไว้ว่าเป็นความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับความเป็นอยู่ที่ดี ความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจเกี่ยวกับชีวิต หรือความสุขความไม่สุขของเขา

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2527 อ้างในสุพร ตรีนรินทร์, 2544: 18) อธิบายว่า คุณภาพชีวิตนั้นเป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับปริมาณและคุณภาพของความต้องการพื้นฐานทั้งทางร่างกายและสังคม วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม จิตวิทยาและสภาพแวดล้อมในการดำรงชีพ ทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ซึ่งเป็นแนวคิดในด้านสังคม ในการที่จะทราบว่าประชากรกลุ่มใดมีคุณภาพชีวิตสูงหรือต่ำเพียงใด จะต้องมีตัวบ่งชี้ที่จะใช้เป็นเครื่องมือวัด โดยพยายามจัดสร้างให้ครอบคลุมปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต

สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมักรการ (2534: 13) ให้ความหมายไว้ว่า ชีวิตที่มีคุณภาพ คือ ชีวิตที่มีความสุข โดยความสุขเกิดได้จาก

1. ความสุขทางกาย หมายถึง การที่เรามีความสุขเป็นอยู่ที่ดี เช่น มีที่อยู่อาศัยที่ดี มีสาธารณูปโภค และรวมไปถึงการพักผ่อนและสันทนาการที่ดีตามสมควร
2. ความสุขทางใจ หมายถึง การรู้จักความพอดี พอใจในสภาพที่เป็นอยู่มีความรักความผูกพันกันในครอบครัวและเพื่อนมนุษย์

ชัยวัฒน์ คุประตกุล และคณะ (2521 อ้างในสุพร ตรินรินทร์, 2544: 22) อธิบายว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตที่ไม่เป็นภาระ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้กับสังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความเพียบพร้อมและสามารถที่จะดำรงสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองให้สอดคล้องกับสภาพสังคม และค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าหรือปัญหาที่สลับซับซ้อนได้ สามารถคาดคะเนเหตุการณ์ข้างหน้าได้อย่างถูกต้อง และสามารถดำเนินวิธีการที่ชอบธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนพึงประสงค์ ภายใต้อำนาจและทรัพยากรที่มีอยู่

นิพนธ์ คันธเสวี (อ้างในฉวีวรรณ เรืองอุทัย, 2541: 17) ได้กล่าวถึงคุณภาพชีวิตไว้ หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ของบุคคลในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม ความคิดและจิตใจ ดังนั้น คุณภาพชีวิตก็คือ ชีวิตที่ดี มีความสุขทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ ตามควรแก่อัตภาพและสภาวะ

Bennett (1975 อ้างในอารักษ์ สุขสวัสดิ์, 2545: 26) ให้ความหมายคุณภาพชีวิต ไว้ว่า คุณภาพชีวิตของบุคคลประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 บุคคลมีสิ่งจำเป็นแก่ความต้องการของชีวิต เช่น อาหารที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า สุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บป่วยบ่อยครั้ง และมีความมั่นคงในชีวิต มีเศรษฐกิจดี สังคมดี สนใจการเมือง ส่วนที่ 2 บุคคลที่มีค่านิยมที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมการเมือง และสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ซึ่งแต่ละบุคคลใช้เป็นรากฐานในการตัดสินใจอันสำคัญของชีวิต มีความสมดุลระหว่างความปรารถนาและความเป็นไปได้ในการบรรลุถึงความปรารถนา มีจุดหมายหมายในชีวิตมีความราบรื่นในครอบครัว

จากความหมายที่มีผู้ให้ไว้ สามารถสรุปได้ว่าคุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตที่เป็นสุข มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความพร้อมและสามารถที่จะดำรงสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่

2.2.2 องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

ธีระภัทร์ ประยูรสิทธิ์ (อ้างในสุพรรณิ ไชยอำพร, 2532: 19) กล่าวถึงคุณภาพชีวิตไว้ว่า ขึ้นกับตัวแปรต่างๆ หลายประเภท และอาจจะกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำหรือขั้นมูลฐานเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้มีคุณภาพชีวิตตามที่พึงประสงค์ โดยมาตรฐานขั้นต่ำ

พิจารณาจากรูปธรรมของสภาพความเป็นจริงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบท ซึ่งส่วนใหญ่เป็นตัวแทนที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนและวัดได้โดยวัตถุวิสัยอันครอบคลุมปัจจัยสี่ ที่จำเป็นสำหรับความเป็นอยู่ทางร่างกายที่ดี โดยเฉพาะอาหารเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และสุขภาพอนามัย ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ แต่คุณภาพชีวิต มิได้ประกอบด้วยตัวแปรความจำเป็นพื้นฐานขั้นต่ำเท่านั้น แต่ยังประกอบด้วยตัวแปรที่ไม่อาจสัมผัสหรือวัดระดับปริมาณได้โดยตรง เช่น ความรู้สึกสบายใจ ความมั่นคงปลอดภัย ความรู้สึกเชื่อมั่นในตัวเอง ความไว้วางใจและร่วมมือร่วมใจกัน

สุพรรณิ ไชยอำพร (2532: 26) ได้สรุปความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของความต้องการด้านอารมณ์และความมุ่งหวังทางสังคมของชุมชน รวมทั้งความสามารถของสังคมในอันที่จะบรรลุถึงความจำเป็นพื้นฐานในเรื่องของ

1. ปริมาณและคุณภาพความต้องการพื้นฐานทางร่างกาย เช่น การมีอาหารเพียงพอ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม
2. ปริมาณและคุณภาพของความต้องการทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น การศึกษา โอกาสในการทำงานบริการสาธารณสุข สถานภาพการทำงาน ความมั่นคง การคมนาคม เสรีภาพ สันทนาการ โอกาสสำหรับการสร้างสรรค์
3. เรื่องอื่น ๆ ได้แก่ การเพิ่มของประชากรที่เหมาะสม การพัฒนาจิตใจ และระสนิยม

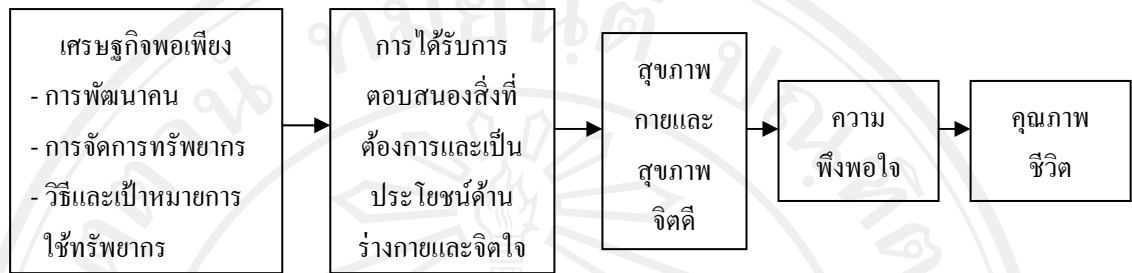
2.2.3 คุณภาพชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เมื่อคุณภาพชีวิตของบุคคลเกิดจากการที่บุคคลได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ต้องการทั้งร่างกาย และจิตใจเพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี มีความพึงพอใจ สิ่งที่มีผลต่อการตอบสนองความต้องการของมนุษย์คือ ทรัพยากร ซึ่งเป็นปัจจัยหลัก ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง คือการพัฒนาทรัพยากรคน การจัดการทรัพยากร และวิธีและเป้าหมายการใช้ทรัพยากร ดังนั้น หลักเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นแนวทางให้เกิดการตอบสนองต่อสิ่งที่ชีวิตบุคคลต้องการและความพอเพียงของทรัพยากร ทำให้เกิดความพึงพอใจ ซึ่งนำมาซึ่งความมีคุณภาพชีวิต

จากหลักการดังกล่าวข้างต้นสามารถกำหนดคุณสมบัติฐานเพื่อพัฒนาเป็นทฤษฎีคุณภาพชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังนี้ คือ

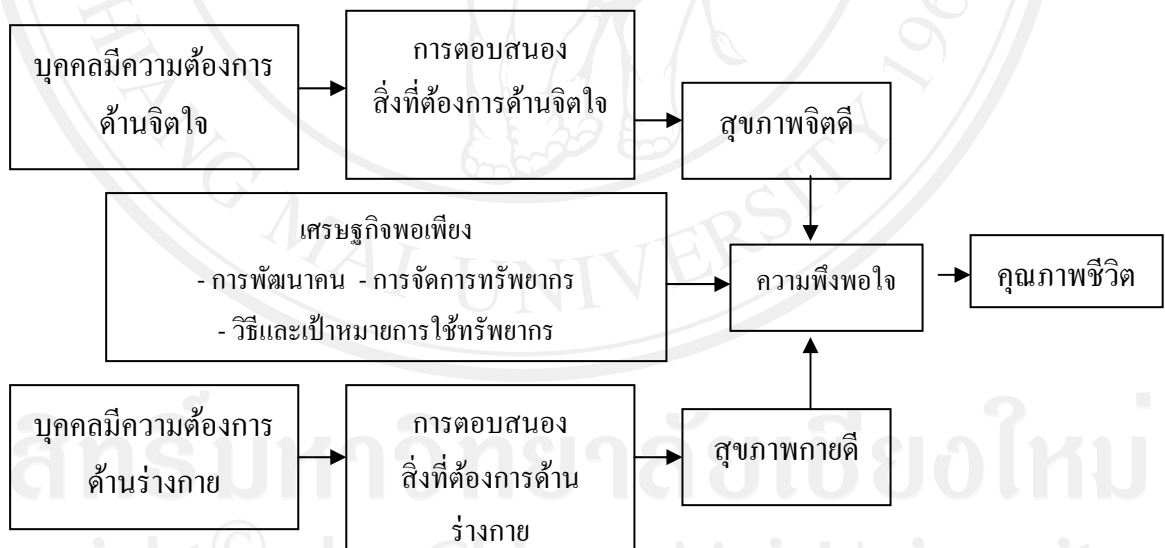
“ทฤษฎีคุณภาพชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ กระบวนการพัฒนาคนให้มีความพอประมาณ ความพอดี มีคุณธรรม ไม่ยึดติดในโลกวัตถุนิยม ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เพื่อให้สามารถจัดการทรัพยากรในการดำรงชีวิตได้ตามลำดับการพึ่งพาตนเอง พร้อมรับผลกระทบและความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน เพื่อให้สามารถจัดการทรัพยากรในการดำรงชีวิตได้ตามลำดับการพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันในชุมชนและพึ่งพาเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่วิถีและเป้าหมายของความ

พอประมาณ ความสมดุลและความยั่งยืนของการใช้ทรัพยากร ที่พอเพียงแก่การดำรงชีวิตอยู่อย่างมีสุขภาพกาย สุขภาพจิตดีและมีความพึงพอใจในชีวิตกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเรื่องคุณภาพชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” สามารถแสดงเป็นแผนภูมิได้ ดังรูป 2.1

รูป 2.1 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเรื่องคุณภาพชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ที่มา: อัจฉรา นวจินดา, 2546: 24

กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเรื่องคุณภาพชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สามารถประยุกต์ให้เป็นกรอบการศึกษาเชิงประจักษ์ได้ดังรูป 2.2

รูป 2.2 กรอบแนวคิดการศึกษาเชิงประจักษ์คุณภาพชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ที่มา: อัจฉรา นวจินดา, 2547: 36

จากกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเรื่องคุณภาพชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้นำไป ทำการศึกษาเชิงประจักษ์ เรื่องคุณภาพชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของบุคคลวัยต่างๆ ใน ครอบครัวเกษตรกรในพื้นที่พัฒนาศูนย์มูลนิธิโครงการหลวง ผลการวิจัย พบความสัมพันธ์เชิงบวก ระหว่างคุณภาพชีวิตของบุคคลวัยต่างๆ กับการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและพบความ แตกต่างของคุณภาพชีวิตของชาวไทยภูเขาแต่ละเผ่าที่มีวิถีชีวิตและความเชื่อที่แตกต่างกัน ทำให้ การปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน และมีผลต่อระดับมีคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกัน (ทิพวรรณ เลิศปัญญา, 2547: 26)

2.3 วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และหลักการของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2542

กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร เป็นนิติบุคคลที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุน ฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ.2542 และฉบับ พ.ศ.2544 ว่าด้วยการจัดการหนี้ ซึ่งเปิดโอกาสให้ เกษตรกรรวมตัวกันเป็นองค์กรเกษตรกรเพื่อทำแผนและ โครงการในการขอรับการสนับสนุนจาก กองทุนฯ เพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกรได้อย่างยั่งยืน

2.3.1 วัตถุประสงค์

1. ส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและ การแก้ไขปัญหาของเกษตรกร
2. ส่งเสริมและสนับสนุนการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพเกษตรกรของเกษตรกร
3. พัฒนาความรู้ในด้านเกษตรกรรมหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม เพื่อ สร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรเกษตรกร
4. พัฒนาศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างเกษตรกร

2.3.2 ยุทธศาสตร์ในการบรรลุวัตถุประสงค์

สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (2543) ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการบรรลุ วัตถุประสงค์การแก้ไขปัญหาของเกษตรกรต้องวางให้ถูกต้องและสอดคล้องกับสถานการณ์และ ปัญหาในปัจจุบัน โดยมีสาระสำคัญ คือ

1. การปรับระบบคิดของเกษตรกรและครอบครัว ให้ตั้งมั่นในวิถีชีวิต และวิธีการผลิต แห่งเศรษฐกิจพอเพียงที่เริ่มต้นจากการทำให้ครอบครัวพออยู่พอกิน มีการรวมกลุ่มกัน พึ่งพาอาศัย กัน แบ่งปันและเอื้ออาทรต่อกัน ในการปรับวิถีการผลิต การแปรรูป และการตลาดของอาชีพ เกษตรกรรม ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับประเทศ

2. การปรับระบบเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพเกษตรกรของเกษตรกรที่มีองค์ประกอบสำคัญ คือ คนในครอบครัวที่มีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตการผลิตไปสู่ทิศทางใหม่ที่ทำให้เกิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งต้องอาศัยการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อื้ออำนวยในการทำเกษตรแบบผสมผสานที่มีความหลากหลายรูปแบบตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น จนสามารถยกระดับเป็นเกษตรกรรมที่ยั่งยืน ที่อาชีพเกษตรกรรมมีลักษณะพึ่งพาและเกื้อกูลต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีระบบการจัดการตลาดของชุมชนและท้องถิ่นเชื่อมโยงกับระบบการตลาดของประเทศและของโลกด้วยความเป็นธรรม และเกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย

3. การปรับระบบการเงินชุมชนให้มีความเข้มแข็งและสามารถช่วยเหลือซึ่งกัน และกันได้อย่างมากยิ่งขึ้น โดยอาศัยการออมทรัพย์ไปใช้เพื่อการพัฒนาอาชีพ สวัสดิการชุมชนและการพัฒนาสถาบันเกษตรกรให้เข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ พร้อมกันนี้สถาบันการเงินของรัฐโดยเฉพาะ ธ.ก.ส. ธนาคารกรุงไทย และธนาคารออมสิน ต้องมีส่วนช่วยเหลือหนุน และให้โอกาสแก่เกษตรกรและองค์กรเกษตรกร ในการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมโดยการปรับโครงสร้างหนี้สิน โอนย้ายหนี้สินของแหล่งทุนนอกระบบ โดยการเสริมระบบการเงินในชุมชนผ่านกลุ่มออมทรัพย์ทุกรูปแบบ

4. การพัฒนาศักยภาพสถาบันเกษตรกร โดยพัฒนาความร่วมมือของกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเกษตรกร นับเป็นหัวใจสำคัญที่จะช่วยพลิกฟื้นคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้มีศักยภาพพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นหลักประกันของความยั่งยืนในการพัฒนาในทุกด้าน

2.3.3 สิทธิประโยชน์ของสมาชิกกองทุนฟื้นฟู

1. ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านวิชาการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ
2. ได้รับการสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูอาชีพและพัฒนาองค์กรให้เข้มแข็ง
3. มีสิทธิขึ้นทะเบียนหนี้ และได้รับคำแนะนำกระบวนการ วิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สิน
4. มีสิทธิเสนอแผนโครงการเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพ
5. มีสิทธิสมัครเพื่อรับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนเกษตรกร

2.3.4 การขอรับการสนับสนุนแผนและโครงการ

1. องค์กรเกษตรกรยื่นแบบฟอร์มการเขียนโครงการได้ที่สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรสาขาจังหวัด หรือจังหวัดประสานตามระยะเวลาที่กำหนด
2. อนุกรรมการฯ จังหวัด กลับกรองโครงการและเสนอต่อสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

เพื่อให้การพัฒนาองค์กรเกษตรกรเป็นไปตามแนวคิดของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร คือ เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม เน้นการส่งเสริมการรวมกลุ่มและพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็ง และเน้นการแก้ไขปัญหาโดยกระบวนการกลุ่ม จึงได้จัดสรรงบประมาณเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร, 2543)

1. ประเภทเงินอุดหนุน 100 ล้านบาท

วัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อให้องค์กรสามารถค้นหาศักยภาพของตนเอง
2. เพื่อปรับกระบวนการทัศน์ให้แก่สมาชิกองค์กรทุกระดับ
3. เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการจัดทำแผนฟื้นฟูตามแนวทางของกองทุนฟื้นฟู
4. เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร

1.1 ประเภทแผนและโครงการ การจัดทำแผนองค์กร

กลุ่มเป้าหมาย องค์กรเกษตรกรที่ยังไม่มีแผน

เนื้อหา

- การค้นหาศักยภาพ (วิเคราะห์) ตนเองและองค์กร – ทุกระดับ ต้องจัดทำ
- การจัดทำแผนแม่บทองค์กรของตนเอง – ทุกระดับต้องจัดทำ
- การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ/กิจกรรม

1.2 ประเภทแผนและโครงการ การพัฒนาการเรียนรู้

กลุ่มเป้าหมาย องค์กรเกษตรกรทุกระดับ

เนื้อหา

- การบริหารจัดการองค์กร (ทุกด้าน)
- การเรียนรู้การพัฒนาวิสาหกิจขององค์กร
- การสร้างเครือข่ายองค์กร
- การสร้างองค์ความรู้ตามแนวทางเกษตรยั่งยืน

1.3 ประเภทและโครงการ การปรับแนวคิดเพื่อการผลิตและการจัดทำแผนฟื้นฟูชีวิต

กลุ่มเป้าหมาย องค์กรเกษตรกรที่มีสมาชิกผ่านการจัดการหนี้

เนื้อหา ซึ่งองค์กรจะต้องกำกับดูแลให้ผู้ได้รับการจัดการหนี้ทุกคนต้องจัดทำครบทุกข้อ ดังนี้

- สรุปบทเรียนของการเป็นหนี้
- ธรรมแห่งชีวิต
- การจัดทำบัญชีครัวเรือน
- แนวทางชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง
- เพื่อปรับปรุงและพัฒนากระบวนการผลิต

2. ประเภทบัญชี 500 ล้านบาท

วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพ ให้มีศักยภาพในการพึ่งตนเอง สามารถลดต้นทุนการผลิต ดำเนินกิจกรรมที่ประกอบการเพื่อเป็นเจ้าของผลผลิตตนเองแท้จริง

หลักเกณฑ์การพิจารณาแผนและโครงการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร เพื่อให้การสนับสนุนองค์กร ของ สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

1. เป็นองค์กรเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและการแก้ไขปัญหาแก่เกษตรกร
2. เป็นองค์กรที่มีการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกรรวมกัน อย่างน้อยเป็นเวลา 1 ปี เช่น กิจกรรมทำปุ๋ยหมัก กิจกรรมการปลูกข้าว/เกษตรอินทรีย์ กิจกรรมด้านการปลูกและแปรรูปสมุนไพร กิจกรรมส่งเสริมการเลี้ยงปศุสัตว์ เพื่อการออมและบริโภค ฯลฯ
3. เป็นองค์กรที่มีทุน(ไม่จำเป็นต้องเป็นเงินทุน แต่เป็นแรงงานหรือผลผลิต) หรือสินทรัพย์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของจำนวนเงินที่ขอรับการสนับสนุน
4. เป็นโครงการที่เกิดจากมติของสมาชิกในองค์กร
5. เป็นโครงการเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพเกษตรกร โดยมุ่งเน้นการทำเกษตรกรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง
6. เป็นโครงการที่มีการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างองค์กร เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และทรัพยากรซึ่งกันและกัน
7. เป็นโครงการที่มีแผนการชำระคืนเงินทุนและแผนประสานความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างชัดเจน
8. ในช่วงแรก (ปีงบประมาณ 2549-2550) เป็นโครงการที่มีงบประมาณไม่เกิน 2.5 ล้านบาท

เพื่อให้เกิดความชัดเจนการสนับสนุนแผนและโครงการขององค์กรเกษตรกรให้สอดคล้องตามศักยภาพขององค์กร จึงได้กำหนดแนวทางสนับสนุน 3 แนวทาง

1. แนวทางการสนับสนุนแผนและโครงการลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร

กรอบการพิจารณา

- 1.1 เป็นกิจกรรมทางการเกษตรที่ใช้วัตถุดิบในชุมชนเป็นหลักในการผลิต
- 1.2 เป็นกิจกรรมที่ลด ละ เลิก การใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลงเคมี โดยการทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักทดแทน
- 1.3 เป็นกิจกรรมทางการเกษตรที่ลดการนำเข้า
- 1.4 องค์กรมีผู้มีความรู้ ความสามารถ ในการดำเนินกิจกรรมซึ่งเป็นการลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร เช่น โรงปุ๋ยชีวภาพ โรงอาหารสัตว์ การปลูสดักกลุ่ม เพื่อการขยายพันธุ์สัตว์ เป็นต้น

2. แนวทางการสนับสนุนแผนและโครงการเพื่อการเพิ่มมูลค่าผลผลิต (ต่อยอด รวบรวม แปรรูป จัดจำหน่าย)

กรอบการพิจารณา

- 2.1 เป็นกิจกรรมการเกษตรที่ผลิตตามแนวทางเกษตรยั่งยืน โดยรวบรวม หรือแปรรูป หรือจัดจำหน่าย ที่สมาชิกร่วมกันดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
- 2.2 เป็นกิจกรรมทางการเกษตรที่มุ่งเน้นสร้างความเข้มแข็งตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพึ่งตนเอง
- 2.3 เป็นกิจกรรมการปลูสดัก เช่น เลี้ยงโค กระบือ เพื่อการออมและใช้แรงงาน
- 2.4 เป็นกิจกรรมที่ต่อยอดจากทรัพยากรของหน่วยงานราชการอื่น ๆ
- 2.5 เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผลผลิตทางการเกษตรของสมาชิก
- 2.6 องค์กรมีประสบการณ์ในการรวบรวม หรือแปรรูป และ/หรือ การจัดจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร

3. แนวทางการสนับสนุนแผนและโครงการสร้างผลผลิตใหม่จากองค์ความรู้เดิม

กรอบการพิจารณา

- 3.1 เป็นโครงการที่ริเริ่มจากองค์ความรู้และประสบการณ์ขององค์กร
- 3.2 องค์กรมีประสบการณ์ในการดำเนินงานด้านการรวบรวม แปรรูป จัดจำหน่าย อย่างครบวงจร

2.3.5 หลักเกณฑ์การพิจารณาสับสนุนแผนงานและโครงการ (สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร, 2543)

1. เป็นองค์กรเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรโดยมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตและการแก้ไขปัญหาเกษตรกร
2. เป็นองค์กรที่มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เป็นเวลาอย่างน้อย 1 ปี
3. เป็นองค์กรที่ระดมทุน (ทุนคน, ทุนเงิน, ทุนทรัพยากร) และพร้อมที่จะร่วมทุนเป็นหุ้นส่วนกับกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร
4. เป็นโครงการที่เกิดจากการร่วมคิด และเป็นมติความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาด้านเกษตรกรรมของสมาชิกในองค์กรและสามารถเชื่อมโยงประสานความร่วมมือกับภาคีพันธมิตรที่เกี่ยวข้องได้
5. เป็นโครงการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพเกษตรกร ที่มุ่งเน้นการทำเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน
6. เป็นโครงการที่อำนวยความสะดวกแก่สมาชิกชุมชนและสังคม
7. เป็นโครงการที่ส่งเสริมการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกันขององค์กรเกษตรกรเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และดำเนินกิจกรรมระหว่างกันอย่างมีประสิทธิภาพ
8. เป็นโครงการที่มีแผนการชำระคืนทุนที่ชัดเจน
9. โครงการที่จะได้รับพิจารณาจะต้องเสนอวงเงินไม่เกิน 2.5 ล้านบาท

2.3.6 ผลการดำเนินงาน (ระหว่างปี 2542 - 30 มิ.ย. 2552)

1. ด้านการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพของเกษตรกร
 - กองทุนฯ ได้อนุมัติงบประมาณสนับสนุน ตามที่องค์กรเสนอรวมทั้งหมดทั่วประเทศเสนอ 2,734 โครงการ อนุมัติ 2,469 โครงการ โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 224,052 คน จาก 1,008,264 คน รวมงบประมาณทั้งสิ้น 169,659,644 บาท
 - การรับขึ้นทะเบียนองค์กรเกษตรกร มีเกษตรกรขึ้นทะเบียนทั้งหมดจำนวน 50,000 องค์กร สมาชิกจำนวน 6,297,760 คน
2. ด้านการแก้ไขปัญหาหนี้
 - ชำระหนี้แทนสมาชิกที่ขึ้นทะเบียนหนี้จำนวน 7,690 ราย 77,000 บัญชี งบประมาณ 717,560,517 บาท และสามารถรักษาที่ดินทำกินให้กับสมาชิกจำนวน 26,000 ไร่ โดยมีเจ้าหน้าที่ยอมรับการชำระหนี้แทน คือ

* ข.ก.ส. จำนวน 452 ราย

* ธนาคารพาณิชย์ จำนวน 1,538 ราย

* นิติบุคคล จำนวน 246 ราย

* สหกรณ์การเกษตร จำนวน 5,454 ราย

- รับขึ้นทะเบียนหนี้ของสมาชิกเกษตรกรจำนวน 360,978 ราย 496,273 บัญชี
มูลค่ารวม 101,003,950,801 บาท

2.3.7 ดัชนีชี้วัด 3 ด้าน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ (สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร, 2543)

1. พัฒนาค้น (คุณภาพชีวิต)

- 1.1 สมาชิกมีพฤติกรรมลด ละ เลิก การใช้สารเคมี
- 1.2 สมาชิกได้จัดทำระบบบัญชีครัวเรือนทุกคน
- 1.3 สมาชิกได้พัฒนาศักยภาพตามความต้องการของตนเอง

2. การจัดการทรัพยากร

- 2.1 ส่งเสริมการทำเกษตรกรรมยั่งยืน
- 2.2 ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. วิธีการและเป้าหมายการใช้ทรัพยากร

- 3.1 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก
- 3.2 มีการศึกษาดูงานในการพัฒนาองค์ความรู้ของสมาชิก
- 3.3 ประสานภาคีความร่วมมือในการพัฒนาองค์ความรู้แก่สมาชิก
- 3.4 การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

3.5 การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเหมาะสม

3.6 สามารถเชื่อมโยงกลุ่ม องค์กร หน่วยงานท้องถิ่น

2.3.8 ตัวชี้วัดความสำเร็จของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร 4 ด้าน ดังนี้ (สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร, 2543)

1. ส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร (สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร, 2543)

การบริหารจัดการ

- มีคณะกรรมการมาจากการเลือกตั้ง
- คณะกรรมการมีวาระดำรงตำแหน่งแน่นอน

- คณะกรรมการมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียน

การควบคุมตรวจสอบองค์กร

- มีระเบียบข้อบังคับชัดเจน
- มีระบบรายงานการดำเนินงาน/รายงานการเงินให้แก่สมาชิกทราบอย่างชัดเจน

2. ส่งเสริมและสนับสนุนการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพเกษตรกรของเกษตรกร การมีส่วนร่วมของสมาชิก

- สมาชิกเข้าร่วมประชุมแต่ละครั้งเป็นไปตามข้อบังคับขององค์กร
- สมาชิกมีส่วนร่วมคิดร่วมตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม
- สมาชิกจัดทำบัญชีฟาร์มและบัญชีครัวเรือน
- สมาชิกในองค์กรมีการผลิตและใช้สารชีวภาพมากขึ้น
- สมาชิกได้พัฒนาศักยภาพตามความต้องการของตนเอง

3. พัฒนาความรู้ในด้านเกษตรกรรมหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมเพื่อ สร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรเกษตรกร

กิจกรรมและผลการดำเนินงาน

- มีกิจกรรมด้านอบรมทรัพย์สิน
- มีกิจกรรมการผลิตด้านเกษตรกรรม
- มีกิจกรรมด้านความสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวอย่างต่อเนื่อง 1 ปี
- องค์กรสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- องค์กรเป็นที่ยอมรับทั้งจากสมาชิกและบุคคลทั่วไป

4. พัฒนาศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างเกษตรกร ภาคีความร่วมมือ

- ได้รับการสนับสนุนจากภาคประชาชน/ภาคเอกชน
- ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ (หน่วยงานราชการ/องค์กรท้องถิ่น)
- เคยสนับสนุนองค์กรหรือหน่วยงานอื่น ๆ
- สามารถเป็นศูนย์เรียนรู้และถ่ายทอดแก่บุคคลทั่วไป
- คำนึงผลประโยชน์ที่ได้รับส่วนหนึ่งแก่สังคม

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศักดิ์ชัย ทวีศักดิ์ (2531) ได้ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต โดยได้ศึกษากับประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 264 ครอบครัว ผลการศึกษาทำให้ได้ปัจจัยที่ประชาชนรับรู้ที่สำคัญต่อคุณภาพชีวิตเรียงลำดับได้แก่ รายได้ ชีวิตครอบครัว ที่อยู่อาศัย การมีงานทำ สุขภาพอนามัย อุปกรณ์เครื่องใช้ภายในบ้าน อุปกรณ์ในการประกอบอาชีพการสาธารณูปโภค อาหาร การศึกษา การมีคุณธรรม ความสัมพันธ์กับเพื่อนและสังคม ที่ดินประกอบอาชีพ การประหยัด การไม่มีหนี้ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการพักผ่อนหย่อนใจ

จันทนา โอสตระกูลพันธ์ (2538) ศึกษาปัจจัยบางประการที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ปัจจัยมีความแตกต่างกันของกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ กับกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำ คือ ประธานมีส่วนช่วยสมาชิก ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะสมาชิกด้านจิตวิทยา เช่น ด้านความพึงพอใจ การรับรู้วัตถุประสงค์ ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่ม ได้แก่ การจัดสรรผลกำไรให้แก่สมาชิก สมาชิกพอใจในรายได้

บุปผา สันพะเยาว์ (2538) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของกลุ่ม ได้แก่ ความชัดเจนตามโครงการของงาน การมีอำนาจในตำแหน่งของผู้นำ รายได้ การรับรู้วัตถุประสงค์ของกลุ่ม วิธีการดำเนินงานของแต่ละกลุ่ม และความพึงพอใจของสมาชิกต่อผลตอบแทนที่ได้รับ

พิสมัย ตรีวิธา (2543) ได้ศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่ได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐานตามกระทรวงสาธารณสุข ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มขึ้น เนื่องจากต้องการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอาชีพสร้างกิจกรรมเสริมรายได้ให้กับครอบครัว รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วมเพื่อความมั่นคงและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจะเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มให้คำแนะนำแก่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โดยร่วมกันกำหนดแนวทางการดำเนินงานกลุ่มการแปรรูปให้ตรงกับปัญหาและความต้องการ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจะมีการประชุมจัดตั้งเลือกคณะกรรมการในการบริหารคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรประกอบด้วยตำแหน่งต่างๆ คือ ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ประธานสัมพันธ์เพื่อดำเนินงานการบริหารโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ศักยภาพของแต่ละกลุ่ม ความแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยเฉพาะจำนวนสมาชิกที่มีส่วนร่วมในการแปรรูป การถือหุ้น และการแบ่งส่วนของเงินปันผลให้กับสมาชิก

อีกทั้งขาดการทำบัญชีพื้นฐานอย่างมีระบบและมีขั้นตอนเนื่องจากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรของกลุ่มแม่บ้านเป็นธุรกิจ

สุพัตน์ สุระดณัย (2544) ได้จัดทำเครื่องชี้วัดความผาสุกของครอบครัวชนบทในจังหวัดขอนแก่นโดยศึกษาจากทัศนะชาวบ้านพบว่าชาวบ้านให้ความหมายความผาสุกสะท้อนมาจากสถานะความเป็นอยู่ของครอบครัวที่ประสบกับความแข็งแรง ทำให้ปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตขาดความมั่นคง ชาวบ้านจึงต้องการการดำรงชีพในลักษณะที่เรียกว่าพออยู่พอกิน มีทั้งหมด 30 ตัวชี้วัดประกอบด้วยมิติต่าง ๆ 5 ด้าน คือ

1. มิติด้านการได้รับปัจจัยพื้นฐานของการครองชีพ 8 ตัวชี้วัด คือ การมีเงินใช้จ่ายในครอบครัวโดยไม่เดือดร้อน การมีข้าวกินตลอดปีโดยไม่ต้องซื้อ การไม่เจ็บไข้ได้ป่วย การมีบ้านอยู่อาศัยที่เหมาะสมกับฐานะ การมีกรรมสิทธิ์ในที่ทำกิน การมีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การได้ทำนาทุกปีเพื่อให้มีข้าวไว้บริโภค และความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ ในที่นาหรือที่ทำกิน
2. มิติด้านเศรษฐกิจ 8 ตัวชี้วัด คือ การไม่มีหนี้สินมากเกินไป การมีอาชีพและแหล่งรายได้ในท้องถิ่น การมีเงินทุนในการประกอบอาชีพ การมีสัตว์เลี้ยงไว้เพื่อขายหรือเพื่อบริโภคในครอบครัว การมีเงินออมทรัพย์ของครอบครัว การได้รับสนับสนุนจากรัฐให้มีอาชีพประกอบในท้องถิ่น การมีกองทุนในหมู่บ้านและครอบครัวได้กู้ยืมในการประกอบอาชีพ และการมีงานรองรับบุตรหลานที่จบการศึกษาให้ทำงานทำในท้องถิ่น
3. มิติด้านสถานะความเป็นอยู่ของครอบครัว 8 ตัวชี้วัด คือ การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว การมีอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องอำนวยความสะดวกในบ้าน การสนับสนุนให้บุตรได้รับการศึกษาตามกำลังฐานะ ความสำเร็จในการประกอบอาชีพของบุตร บุตรในครอบครัวไม่ก่อปัญหา เช่น ทะเลาะเบาะแว้ง ดิฉลาดเสพผิด เล่นการพนัน เป็นต้น ครอบครัวที่อยู่พร้อมหน้าพ่อแม่ลูก การมีทุนการศึกษาสำหรับบุตร และไม่มีสมาชิกที่เจ็บป่วยเรื้อรังหรือพิการ

4. มิติด้านจิตใจ 2 ตัวชี้วัด คือ การมีครอบครัวที่อบอุ่น และการได้ทำบุญ เข้าวัดฟังธรรม

5. มิติด้านอื่น ๆ 4 ตัวชี้วัด คือ ประเภทพาหนะที่ใช้ในครอบครัว มีความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ การมีน้ำประปาหรือน้ำบาดาลใช้ในครอบครัว และการมีโรงงานประจำในท้องถิ่น

สุพร ตรีนรินทร์ (2544) ทำการศึกษากระบวนการสร้างเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชนรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้เทคนิควิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยในเชิงคุณภาพใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มและเชิงปริมาณใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ เพื่อสกัดตัวแปรที่เป็นตัวบ่งชี้เดี่ยว โดยวิธีองค์ประกอบหลักและการหมุนแกนแบบออบลิมีนเพื่อให้องค์ประกอบมี

ความสัมพันธ์กัน และกำหนดข้อตัวชี้วัดจากการศึกษาทำให้ทราบองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต ซึ่งมีองค์ประกอบ 6 ด้าน 20 ปัจจัย ได้แก่

1. ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 1 ปัจจัย คือ ด้านการมีเศรษฐกิจที่ดี
2. ด้านสังคมประกอบด้วย 6 ปัจจัย คือ ด้านการศึกษา ด้านครอบครัว ด้านความเข้มแข็งของชุมชน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านการพัฒนาจิตใจ และด้านสวัสดิการสังคม
3. ด้านสาธารณสุขประกอบด้วย 7 ปัจจัย ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านอาหาร ด้านการวางแผนครอบครัว ด้านการเลี้ยงดูบุตร ด้านเครื่องนุ่งห่ม ด้านที่อยู่อาศัย และด้านนันทนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ
4. ด้านการเมือง การปกครอง ประกอบด้วย 1 ปัจจัย คือด้านการพัฒนาประชาธิปไตย
5. ด้านโครงสร้างพื้นฐานประกอบด้วย 4 ปัจจัย คือ ด้านน้ำ ด้านการคมนาคม ด้านไฟฟ้าและด้านการสื่อสาร
6. ด้านสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย 1 ปัจจัยคือ การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ (2545) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนในเขตภาคเหนือ ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ ประกอบด้วย ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในประกอบด้วย ปัจจัยด้านความเป็นผู้นำเน้นที่ตัวประธานกลุ่มจะต้องมีลักษณะข้อดีคือ อดทน น่าเชื่อถือ มนุษย์สัมพันธ์ดี มีความใฝ่รู้ ปัจจัยด้านคณะกรรมการต้องมีความสามัคคี ความเสียสละ มีความมุ่งมั่นในการทำกิจกรรมให้แก่กลุ่ม ปัจจัยด้านสมาชิกสมาชิกกลุ่มจะต้องมีความสามัคคี มีระเบียบวินัย ปัจจัยด้านผลตอบแทน มีผลตอบแทนในรูปของรายได้ซึ่งเป็นส่วนผลัดกันให้สมาชิกดำรงความเป็นสมาชิกของกลุ่มอยู่ต่อและมีผลตอบแทนที่ไม่ได้อยู่ในรูปแบบของตัวเงินที่สมาชิกรับไป คือ ความรู้ ความสามารถที่เพิ่มขึ้นและมีความภูมิใจที่ได้รับการยอมรับจากสังคม และหน่วยงานต่างๆ ปัจจัยด้านความมีส่วนร่วมในปัญหา สมาชิกมีปัญหาก็มีความต้องการที่เหมือนกันหรือใกล้เคียงกันจึงรวมตัวกัน ปัจจัยด้านการจัดการ ทุกกลุ่มมีรูปแบบโครงสร้างขององค์กรที่ชัดเจน ทำให้การทำงานภายในกลุ่มไม่ซับซ้อน ไม่ขัดแย้งกัน ปัจจัยด้านความรู้ใหม่ ๆ เพราะทำให้กลุ่มสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้ดียิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ได้รับความนิยมจากผู้บริโภค ปัจจัยด้านแรงงานในชุมชน ทุกกลุ่มไม่มีการใช้แรงงานจากภายนอกกลุ่มเลย เพราะไม่มีปัญหาการขาดแคลนแรงงานหรือคุณภาพฝีมือของแรงงาน ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับภายนอกทำให้ได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมให้ความช่วยเหลือกลุ่มอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยด้านเงินทุนกลุ่มได้รับความช่วยเหลือเป็นเงินทุนหมุนเวียนตั้งแต่เงินทุน ให้เปล่า วัสดุอุปกรณ์ใช้ในการผลิตเงินกู้ไม่มีดอกเบี้ย หรือเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยด้านพื้นฐานสังคมที่มีวิถีชีวิตและความคล้ายคลึงกัน ทำให้เกิดความคิดและความต้องการที่สอดคล้อง

กัน ปัจจัยด้านองค์กรภายนอกที่สนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยทำเลที่ตั้งส่งผลได้เปรียบคู่แข่ง ปัจจัยด้านคู่แข่ง กลุ่มคู่แข่งมีน้อย ปัจจัยด้านสื่อมวลชน หลายกลุ่มประสบความสำเร็จมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างดี มีผลมาจากการนำเสนอผลงานผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ

สืบพงษ์ พุ่มวัชรกร (2546) ได้ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของธุรกิจหัตถกรรมไม้ในอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยความสำเร็จของธุรกิจหัตถกรรมไม้ในอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อพิจารณาตามกรอบแนวคิดทฤษฎี 7 เอส สามารถสรุปได้ว่า ด้านทักษะที่นำมาใช้ ได้แก่ ทักษะด้านผลิตสินค้าคุณภาพ ทักษะด้านการขายของพนักงาน ทักษะด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ มีการวางกลยุทธ์ทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับองค์กร ระดับธุรกิจ และระดับปฏิบัติ ด้านบุคลากรได้ให้ความสำคัญในการสรรหาและคัดเลือกบุคคล มีการพัฒนาความสามารถและฝึกอบรมพนักงาน ด้านระบบได้ให้ความสำคัญกับระบบที่ใช้ในการบริหารภายใน ได้แก่ ระบบสรรหา ระบบควบคุมคุณภาพและระบบงบประมาณด้านโครงสร้าง มีโครงสร้างองค์กรแบบง่าย มีการปกครองแบบเครือญาติและด้านการสร้างคุณค่าร่วมกัน ได้ให้ความสำคัญด้านความร่วมมือกันรักษาคุณภาพของสินค้า และลดการร้องเรียนของลูกค้า และลดต้นทุนการผลิต นอกจากนี้ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานพบว่า มีปัญหาพนักงานหยุดงานบ่อยในช่วงเทศกาล ด้านผู้บริหารไม่มีประสบการณ์ และด้านสถานะเศรษฐกิจของประเทศคู่ค้าตกต่ำ

มาลี ปลื้มประมูล (2547) ได้ทำการศึกษาถึงการบริหารจัดการเงินทุนของชุมชนบ้านคุดป้อม หมู่ที่ 3 ตำบลคุดป้อม อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า เงินทุนของกลุ่มกองทุนหมู่บ้านคุดป้อม ตำบลคุดป้อม อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วยกองทุนกลุ่มออมทรัพย์ฯ ของสตรี กองทุนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหมู่บ้าน กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนกระตุ้นเศรษฐกิจ (มียาชาวา) กองทุนกลุ่มแปรรูปผลผลิต คณะกรรมการบริหารกองทุนส่วนใหญ่จะเป็นคณะกรรมการชุดเดียวกัน สมาชิกส่วนมากจะกู้จากหลายกองทุน ทำให้เป็นหนี้ซ้ำซ้อน ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด ตลอดจนไม่เข้าใจระเบียบข้อบังคับ หลังจากที่ได้มีการจัดเวทีประชาคมเพื่อบูรณาการการบริหารจัดการเงินทุนของชุมชนได้มีคณะกรรมการกลางในรูปของเครือข่ายโดยศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช.ต.) เป็นแกนกลางในรูปของเครือข่ายกิจกรรมบริหารจัดการกองทุนการรวมเงินกองทุนจะรวมเฉพาะเอกสารทางบัญชี จะไม่นำเงินมารวมกัน กรรมการกลางแต่ละกองทุนจะบริหารตามระเบียบข้อบังคับกองทุน และจัดทำทะเบียนสมาชิก เอกสารทางบัญชี เอกสารการกู้ยืมเป็นปัจจุบัน

ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จ

1. ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน/กรรมการ มีความเสียสละ ซื่อสัตย์ เป็นที่ยอมรับ สามารถลดความขัดแย้ง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
2. สมาชิกมีจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของ เอื้ออาทร จริงใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีผลประโยชน์ร่วม มีการแลกเปลี่ยนหรือวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน
3. กรรมการมีการบริหารแบบโปร่งใส ตรวจสอบได้ เปิดโอกาสให้สมาชิกรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และได้รับการบริหารกองทุนเท่าเทียม

พรพรรณ คำมั่น (2549) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองกรณีศึกษากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรน้ำใสได้ ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง ได้แก่

1. ปัจจัยด้านผู้นำ ผู้นำเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลผลักดันให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ซึ่งนางสีนวล หมวกทอง เป็นประธานกลุ่ม มีภาวะผู้นำสูง โดยเป็นผู้นำที่ผลักดันกลุ่มให้มีการพัฒนาที่ต่อเนื่อง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีจิตสาธารณะพร้อมอุทิศเวลาให้กับกลุ่ม
2. ปัจจัยด้านการผลิต ผลผลิตของกลุ่มเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง ซึ่งมีเอกลักษณ์ และมีเรื่องราวหรือตำนานของผลิตภัณฑ์ที่ทอด้วยมือ โดยใช้สีย้อมธรรมชาติย้อม มีความโดดเด่น มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ และความเป็นผ้าชิ้นดินจกของลับแล มีความสวยงามและยังมีสีสันที่สดใสที่ได้จากวัตถุดิบธรรมชาติ
3. ปัจจัยด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ กลุ่มมีการเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่ม และมีการเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม โดยการถ่ายทอดประสบการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่ม และระหว่างกลุ่ม
4. ปัจจัยด้านความพึงพอใจต่อผลตอบแทน สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่พึงพอใจในผลตอบแทนที่เป็นตัวเงิน และผลตอบแทนด้านจิตใจ
5. ปัจจัยด้านการปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก การปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก กลุ่มเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการผลิต ตลาดของกลุ่มโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เป็นต้น
6. ปัจจัยด้านแรงงาน แรงงานส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกลุ่มที่อาศัยในหมู่บ้านเดียวกัน หรือต่างหมู่บ้านในตำบลชุมพล เป็นแรงงานประเภทฝีมือ มีทักษะและมีความชำนาญในการทอ และส่วนมากเป็นแรงงานรุ่นใหญ่

จากงานวิจัยที่ศึกษามานี้พบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้นำ เช่น ภาวะความเป็นผู้นำ การให้การสนับสนุน ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ เช่น

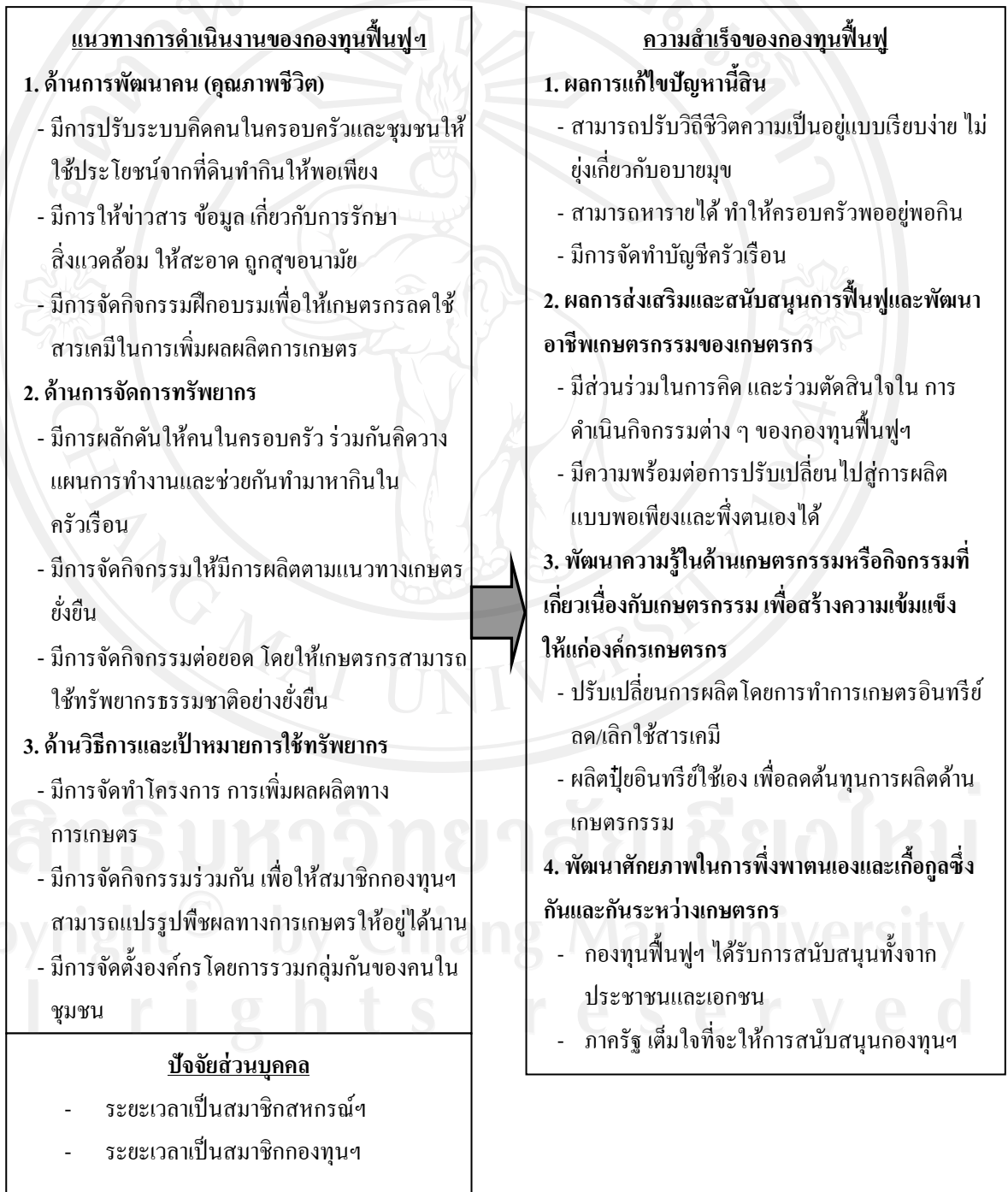
โครงสร้างการบริหารจัดการชัดเจน มีการบริหารจัดการด้านกลุ่ม การผลิต การตลาดที่มีประสิทธิภาพ ปัจจัยด้านกระบวนการเรียนรู้ เช่น การได้รับข้อมูลข่าวสาร การอบรม การศึกษาคูณาน หรือการแลกเปลี่ยนความรู้ ปัจจัยด้านผลตอบแทน ได้แก่ ความพึงพอใจในเรื่องค่าตอบแทน ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก เช่น การได้รับการส่งเสริมด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานภายนอกกลุ่ม ปัจจัยที่มีส่วนร่วม เช่น ความร่วมมือในการทำกิจกรรมกลุ่มของสมาชิก ปัจจัยในด้านแรงงาน เช่น จำนวนสมาชิกแรงงาน ซึ่งผู้ศึกษาได้นำปัจจัยดังกล่าวมาศึกษาว่า จะมีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพที่ได้รับการส่งเสริมโดยองค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษาในเขตอำเภอแม่เฒ่า จังหวัดเชียงใหม่ อย่างไรบ้าง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

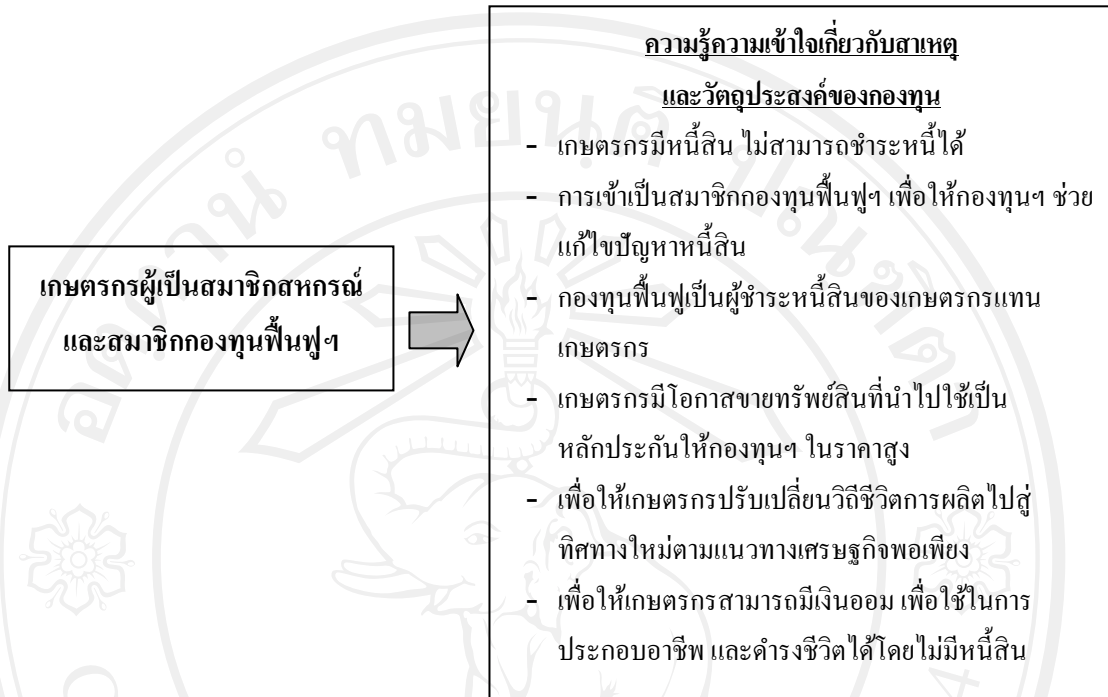
2.5 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง ความสำเร็จของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรต่อการแก้ไขปัญหาเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรสารภี จำกัด ผู้ศึกษาได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาไว้ดังนี้

กรอบแนวคิดที่ 1

กรอบแนวคิดที่ 2

2.6 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

กองทุน หมายถึง กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร เป็นนิติบุคคลที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2542 และฉบับ พ.ศ. 2544 ว่าด้วยการจัดการหนี้ ซึ่งเปิดโอกาสให้เกษตรกรรวมตัวกันเป็นองค์กรเกษตรกรเพื่อทำแผนและโครงการในการขอรับการสนับสนุนจากกองทุนฯ เพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกรได้อย่างยั่งยืน

ความสำเร็จของกองทุนต่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกได้

สหกรณ์ หมายถึง สหกรณ์การเกษตรสารภี จำกัด

สมาชิก หมายถึง เกษตรกรที่ได้รับการรับรองการเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรสารภี จำกัด ซึ่งได้ยื่นต่อนายทะเบียนสหกรณ์ในการขอลดทะเบียนสหกรณ์ และได้รับเลือกเข้าเป็นสมาชิกตามข้อบังคับของสหกรณ์การเกษตรสารภี จำกัด

คุณภาพชีวิต หมายถึง การดำเนินชีวิตแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการดำเนินงานของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร 3 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาคน ด้านการจัดการทรัพยากร และด้าน

วิธีการและเป้าหมายการใช้ทรัพยากร ซึ่งส่งผลให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยจำแนกตามตัวชี้วัดของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ดังนี้

1. พัฒนาคน (คุณภาพชีวิต)
 - 1.1 สมาชิกมีพฤติกรรมลด ละ เลิก การใช้สารเคมี
 - 1.2 สมาชิกได้จัดทำระบบบัญชีครัวเรือนทุกคน
 - 1.3 สมาชิกได้พัฒนาศักยภาพตามความต้องการของตนเอง
2. การจัดการทรัพยากร
 - 2.1 ส่งเสริมการทำเกษตรกรรมยั่งยืน
 - 2.2 ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. วิธีการและเป้าหมายการใช้ทรัพยากร
 - 3.1 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก
 - 3.2 มีการศึกษาดูงานในการพัฒนาองค์ความรู้ของสมาชิก
 - 3.3 ประสานภาคีความร่วมมือในการพัฒนาองค์ความรู้แก่สมาชิก
 - 3.4 การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น
 - 3.5 การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเหมาะสม
 - 3.6 สามารถเชื่อมโยงกลุ่ม องค์กร หน่วยงานท้องถิ่น

การได้รับความสนับสนุนจากกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การได้รับความสนับสนุนการพัฒนาคน การจัดการทรัพยากร และวิธีการและเป้าหมายการใช้ทรัพยากร สู่วิถีและเป้าหมายของความพอประมาณ ความสมดุลและความยั่งยืนของการใช้ทรัพยากรที่พอเพียงแก่การดำรงชีวิต เช่น การส่งเสริมและสนับสนุนการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพเกษตรกรของเกษตรกร พัฒนาความรู้ในด้านการเกษตร หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเองและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นต้น โดยจำแนกตามตัวชี้วัดความสำเร็จของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร 4 ด้าน ดังนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร

การบริหารจัดการ

- มีคณะกรรมการมาจากการเลือกตั้ง
- คณะกรรมการมีวาระดำรงตำแหน่งแน่นอน
- คณะกรรมการมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียน

การควบคุมตรวจสอบองค์กร

- มีระเบียบข้อบังคับชัดเจน
- มีระบบรายงานการดำเนินงาน/รายงานการเงินให้แก่สมาชิกทราบอย่างชัดเจน

2. ส่งเสริมและสนับสนุนการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพเกษตรกรของเกษตรกร
การมีส่วนร่วมของสมาชิก

- สมาชิกเข้าร่วมประชุมแต่ละครั้งเป็นไปตามข้อบังคับขององค์กร
- สมาชิกมีส่วนร่วมคิดร่วมตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม
- สมาชิกจัดทำบัญชีฟาร์มและบัญชีครัวเรือน
- สมาชิกในองค์กรมีการผลิตและใช้สารชีวภาพมากขึ้น
- สมาชิกได้พัฒนาศักยภาพตามความต้องการของตนเอง

3. พัฒนาความรู้ในด้านเกษตรกรรมหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม เพื่อสร้าง
ความเข้มแข็งให้แก่องค์กรเกษตรกร

กิจกรรมและผลการดำเนินงาน

- มีกิจกรรมด้านอบรมทฤษฎี
- มีกิจกรรมการผลิตด้านเกษตรกรรม
- มีกิจกรรมด้านความสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวอย่างต่อเนื่อง 1 ปี
- องค์กรสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- องค์กรเป็นที่ยอมรับทั้งจากสมาชิกและบุคคลทั่วไป

4. พัฒนาศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างเกษตรกร
ภาคีความร่วมมือ

- ได้รับการสนับสนุนจากภาคประชาชน/ภาคเอกชน
- ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ(หน่วยงานราชการ/องค์กรท้องถิ่น)
- เคยสนับสนุนองค์กรหรือหน่วยงานอื่น ๆ
- สามารถเป็นศูนย์เรียนรู้และถ่ายทอดแก่บุคคลทั่วไป
- คืบผลประโยชน์ที่ได้รับส่วนหนึ่งแก่สังคม